

امام جعفر صادق(ع)؛ معدن کلمات الهی و مبین جامع قرآن

مترجم قرآن کریم با اشاره به تعبیر «معدن کلمة الله» که از سوی امام حسن عسکری(ع) درباره امام صادق(ع) به کار رفته است، گفت: با مراجعه به تفاسیر شیعی می‌بینیم که ذیل تفسیر اکثر آیات شریفه قرآن بیانی نیز از امام صادق(ع) وجود دارد و در بین ائمه طاهریں(ع) می‌توان تعبیر «مبین جامع قرآن» را برای ایشان به کار برد.

مترجم قرآن کریم با اشاره به تعبیر «معدن کلمة الله« که از سوی امام حسن عسکری(ع) درباره امام صادق(ع) به کار رفته است، گفت: با مراجعه به تفاسیر شیعی می‌بینیم که ذیل تفسیر اکثر آیات شریفه قرآن بیانی نیز از امام صادق(ع) وجود دارد و در بین ائمه طاهریں(ع) می‌توان تعبیر «مبین جامع قرآن« را برای ایشان به کار برد.

حجت‌الاسلام والمسلمین سیدکاظم ارفع، مترجم قرآن کریم، نهج‌البلاغه و صحیفه سجادیه، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران(ایکنا)، با تأکید بر یکپارچگی قرآن گفت: قرآن خود بیان می‌کند که برخی از آیات محکم و برخی متشابه‌اند، بدین معنا که برخی از آیات در تبیین مطالب صراحت دارند و برخی دیگر اشاراتی هستند که تبیین حقیقی آن‌ها نیاز به توجه به کلیات حاکم بر مفاهیم قرآنی دارند و اگر تنها به ظاهر این آیات اکتفا شود معنا منحرف می‌شود و افراد در ضلالت می‌افتند.

حجت‌الاسلام ارفع در این باره به آیه 7 سوره مبارکه آل عمران اشاره کرد که می‌فرماید: «آیاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ؛ آن‌ها اساس کتابند و [پاره‌ای] دیگر متشابه‌اند [که تاویل‌پذیرند] اما کسانی که در دل‌هایشان انحراف است برای فتنه‌جویی و طلب تاویل آن [به دلخواه خود] از متشابه آن پیروی می‌کنند.«

وی با اشاره به آیه «الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى؛ خدای رحمان که بر عرش استیلا یافته است(طه/ 5) بیان کرد: در اینجا اگر تنها به ظاهر آیه متمسک شویم بی‌شک باید - العیاذ بالله - برای خداوند مکان فرض کنیم و به جسمیت حضرت حق(جل وعلا) قائل شویم. در حالی که شیخ صدوق در کتاب «توحید« تفسیر این آیه را از قول امام صادق(ع) نقل می‌کند که ایشان فرموده‌اند: «ان الله على العرش استوا استولاء« استوا در اینجا به معنای استیلاست یعنی وجود پروردگار بالاتر است و بر تمام کائنات و موجوداتی که خلق کرده است اشراف و استیلا دارد و بر آن‌ها مستولی است.

این مترجم قرآن کریم افزود: از همین روی می‌بینیم که برخی از آیات قرآن نیاز به تفسیر و نیاز به مفسری دارد که از معنای قرآن آگاه و با آن پیوسته باشد و حضرت حق حقیقت کلام خود را بر او آشکار ساخته باشد. در غیر این صورت تفسیر از قرآن جدا خواهد بود و به دنبال آن شبهات متعدد و سنگینی مطرح می‌شود.

وی در ادامه سخن خود به حدیث ثقلین اشاره کرد و گفت: در این روایت متواتر که اهل سنت و شیعه آن را فراوان نقل کرده‌اند آمده است که «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَ عَثَرَتِي أَهْلَ بَيْتِي وَ إِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ؛ من در میان شما دو امانت گرانها بر جای می‌گذارم یکی کتاب خدا و دیگر اهل بیتم این دو هرگز از هم جدا نمی‌شوند تا اینکه در حوض بر من وارد شوند.« این بدین معناست که شما تنها با کتاب خدا نمی‌توانید رستگار شوید بلکه وجود عترت و قرآن ناطق هم برای پیدا کردن فهم قرآنی لازم و ضروری است.

حجت‌الاسلام ارفع با تأکید بر اینکه شعار «حسبنا کتاب الله« نشان‌دهنده رویکردی اشتباه به قرآن است، اظهار کرد: آنان که بر چنین رویکردی پای می‌فشارند اگر دریابند که خود نیز نمی‌توانند در صدور احکام فقهی تنها به قرآن اکتفا کنند بر اشتباه خود آگاه می‌شوند. در عمل نیز می‌بینیم که هر فرقه‌ای با نظراتی بیرون از قرآن دست به دین‌سازی زده و قرآن را به رأی خویش تفسیر می‌کند.

وی افزود: اما به عقیده ما مفسران حقیقی قرآن امامان معصومی هستند که برگزیده شده از سوی خداوندند و با علم لدنی و خدایی خویش به تشریح و تبیین سخنان او می‌پردازند. بنابراین نتیجه می‌گیریم که اولاً تفسیر از ضروریات و الزمات فهم و درک قرآن است و ثانیاً برای دستیابی به تفسیر صحیح باید به آن افرادی مراجعه کنیم که از قرآن هیچ گونه جدایی و فاصله‌ای ندارند.

اگر ما روش تفسیر را به معنای روش کشف معنا مورد نظر قرار دهیم این عنوان درباره معصومین(ع) صدق نخواهد کرد چرا که روش تفسیر در این صورت ابزاری برای درک معنای متن قرآن است درحالیکه ائمه معصومین(ع) به واسطه علم الهی خود نیازی به چنین ابزاری ندارند

این پژوهشگر دینی در ادامه به نقش امام صادق(ع) در تبیین معارف قرآن اشاره و اظهار کرد: نقش امام صادق(ع) در تفسیر قرآن نسبت به سایر ائمه(ع) بسیار برجسته است و یکی از علل این امر اقتضای موقیعت سیاسی اجتماعی حضرت بود، به گونه‌ای که ایشان از فرصت منحصر به فردی برای نشر معارف ناب محمدی و ارائه حقایقی که در متن قرآن نهفته است برخوردار بودند.

وی با اشاره به تعبیرهای به کار رفته درباره امام صادق(ع) در خطابات و زیارت‌ها، گفت: در این متون تعبیراتی ویژه درباره ایشان به کار رفته که از جمله این تعبیرها «#معدن کلمه الله است. این تعبیری است که در صلوات چهارده‌گانه‌ای که مرحوم محدث قمی در انتهای «#مفاتیح الجنان آورده از سوی امام حسن عسکری(ع) خطاب به جد بزرگوارشان، حضرت امام صادق(ع) عنوان شده است. و در واقع به این معناست که ای بزرگواری که معدن و مخزن کلمه خدا هستی و مبین و مرکز آن چیزی هستی که خدا فرموده است.

این مترجم قرآن همچنین با اشاره به روایات متعدد منقول از امام صادق(ع) در توضیح آیات قرآن، عنوان کرد: ما به تجربه و مطالعه به این نتیجه رسیده‌ایم که تقریباً آیه‌ای در کتاب خدا نیست مگر این که امام صادق(ع) درباره آن بیاناتی فرموده‌اند. یعنی شما اگر به تفاسیر شیعی مثل «#مجمع البیان»، «#المیزان»، «#کوفی»، «#برهان» و ... مراجعه کنید، می‌بینید که ذیل تفسیر اکثر آیات شریفه قرآن بیانی نیز از امام صادق(ع) وجود دارد. بنابراین می‌توان تعبیر «#مبین جامع قرآن» را در بین ائمه طاهرین(ع) برای ایشان به کار برد.

حجت‌الاسلام ارفع در پاسخ به پرسش از روش تفسیری امام(ع) گفت: اگر ما روش تفسیر را به معنای روش کشف معنا مورد نظر قرار دهیم این عنوان درباره معصومین(ع) صدق نخواهد کرد چرا که روش تفسیر در این صورت ابزاری برای درک معنای متن قرآن است درحالی‌که ائمه معصومین(ع) به واسطه علم الهی خود نیازی به چنین ابزاری ندارند.

وی اضافه کرد: با این حال آن چه در توضیح و تبیین قرآن از سوی ائمه(ع) مد نظر قرار گرفته سخن گفتن براساس فهم مخاطب بوده است، که می‌توان به عنوان روش تبیینی ایشان از آن یاد کرد. در واقع هرچند این بزرگواران گاه بی‌مقدمه در خطابات و آموزش‌های خود مطالبی را بیان می‌کرده‌اند اما هم در این موارد و هم در مواردی که در پاسخ به سؤالی سخن گفته‌اند یا در جمعی از مباحثات بیانی داشته‌اند در همه این موارد به مقتضای مخاطبان سخن می‌گفته‌اند و براساس فهم آنان بیانی از آیات قرآن ارائه می‌کرده‌اند.

مترجم قرآن کریم، نهج‌البلاغه و صحیفه سجادیه در پایان خاطر نشان کرد: این مطلبی است که در دانش‌های مربوطه نیز اثبات شده که در هر جمع و موقعیت باید براساس آن جمع و موقعیت و با شنونده‌های گوناگون به طرق متفاوت باید سخن گفت همان‌گونه که فرمودند «#کلم الناس علی قدر عقولهم». در واقع آن بزرگواران مخاطب‌شناس بودند و از شکل سؤال فرد و احوالات او متوجه سطح فهم و درجات وجودی وی می‌شدند و درمی‌یافتند که چگونه پاسخی درخور فهم و هدایت اوست.